

2025 Aile Yılında Sözlüklerdeki “Aile” Tanımı Üzerine¹

Merve DEMİRBAŞ²

2025 Aile Yılında Sözlüklerdeki “Aile” Tanımı Üzerine

Öz

Tanım; bir kavramın açıklanmasında, anlaşılmasında ve kullanılmasında başvurulan en önemli bileşenlerden biridir. Bu nedenle geçmişten günümüze daha iyi anlamının ve anlatmanın anahtarlarından biri de bu bileşeni bize sunan sözlüklerdir. Sözlükler aracılığıyla dil ve dil kullanıcıları daha açık, çok yönlü ve yoğun bir anlatım olanağına sahip olmaktadır. Bilindiği gibi 2025 yılı “Aile Yılı” olarak ilan edilmiştir. Aile, ayrı ayrı her bir bireyin aynı zamanda da bir bütün olan toplumun aynası niteliğindedir. Toplumun temel yapı taşı olan aile ve bu kavramın içeriği doğru tanımlanmalı ki doğru yaşatılabilsin. Bu kapsamda çalışmamızda önce *Kamus-ı Türki*’den (1899) başlayarak belli başlı sözlüklerdeki aile maddebaşları ele alınacak. Bu maddebaşlarındaki aile tanımları anlam birimciklere ayrılacak ve her bir anlam birimcik incelenecektir. Tarihsel süreç içerisinde *Kamus-ı Türki*’den bu yana aile kavramının nasıl tanımlandığı, değişen ve aynı kalan unsurların neler olduğu tespit edilecek ve karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Bilindiği gibi Türkçe çok anlamlılığın zengin olduğu bir dildir. Bu çalışmada “aile” maddebaşının temel anlamları ele alınacak yan ve mecaz anlamlar araştırma dışında tutulacaktır. Elde edilen veriler analiz edilerek bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sözlükler, tanım, aile

On the Definition of “Family” in Dictionaries in the Year of the Family 2025

Abstract

Definition is one of the most important components referred to in explaining, understanding, and using a concept. Therefore, one of the keys to better understanding and expressing a concept from the past to the present is the dictionaries that present this component to us. Through dictionaries, language and language users have access to clearer, more versatile, and intensive means of expression. As is known, 2025 has been declared as the “Year of the Family.” The family is the mirror of society, both as a whole and as the individual components of society. The family, being the fundamental building block of society, and the content of this concept must be accurately defined in order to be properly lived. In this context, our study will begin with the *Kamus-ı Türki* from 1899, and the definitions of the concept of family in selected dictionaries will be examined. The definitions of family in these entries will be broken down into semantic units, and each semantic unit will be analyzed. The way the concept of family has been defined historically, from *Kamus-ı Türki* onwards, and the elements that have changed or remained the same will be identified and examined comparatively. As is known, Turkish is a language rich in polysemy. In this study, the primary meanings of the entry “family” will be addressed, while secondary and metaphorical meanings will be excluded from the research. The data obtained will be analyzed and a conclusion will be drawn.

Keywords: dictionary, definition, family.

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

¹ Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sözlükbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (SÖZ-MER) tarafından 11.06.2025 tarihinde düzenlenen Uluslararası Dil Araştırmaları Sempozyumu’nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş hâlidir.

² Dr. Öğr. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, TÖMER, demirbassmerve@gmail.com, 0000-0001-5470-7923.

1. Giriş

Aile, bir toplumu oluşturan en önemli yapılardan biridir. Bir bireyin aile içindeki rolü aynı zamanda onun toplum içindeki rolünü de belirlemektedir. Özelden genele devam eden yapı birbirini takip etmekte ve birlikte var olmaktadır. Bu bağlamda 2025 yılı “Aile Yılı” olarak kabul edilmiştir. Bir yıla adını veren aile kavramının sözlüklerdeki tanımları ve tanımlardaki değişkenlerin belirlenmesi çalışmanın temelini oluşturmaktadır. İlk olarak sözlüklerde tanım nedir, ne gibi yapılardan oluşur sorularına kısaca değinilecektir

2. Sözlüklerde Tanım

Tanım, üzerinde pek çok çalışma yapılan ve yapılmaya devam edilen kavramlardan biridir. Nitekim tanımın kendisinin ne olduğu, sırasıyla hangi birimlerden oluştuğu, tanımda yer alması gereken unsurların neler olduğuyla ilgili pek çok çalışma olsa da bu sınırlar net bir şekilde çizilmemiştir. Boz (2020: 3) “tanım”ı tek bileşenli bir denkleme benzetmekte ve denklemin her iki tarafını da “tanım”a dahil etmektedir. Buna göre “tanım”ı oluşturan temel bileşenler “tanımlanan” yani madde başı ve “tanımlayan” yani madde içeriğidir. Burada yapılan iř, eşitliğin “bilinmeyen” tarafını “bilinen” tarafı ile açıklamaktır. Kamacı Gencer (2020: 61) tanımların sözlük kullanıcılarının asgari düzeyde bilgi edinmesini sağlayan deşifreleme ve sözlük kullanıcılarının ihtiyaçı olabilecek tüm bilgilere yer verilmesini sağlayan şifreleme işlevinin bulunduğunu aktarmaktadır.

Bilindiği gibi tanım, sözlük dendiğinde kullanıcıların aklına gelen ilk bilgi türüdür. Sözlüğün tanımı kullanıldığı alana göre değişebilmekte ve farklılık gösterebilmektedir. Örneğin bir bilim dalında terim olarak kullanılabilen madde başı, günlük dilde başka bir anlama karşılık gelebilir. Pek çok tanımlama yöntemi bulunmaktadır. Tanım bilgisi; madde başı ve madde başının yorumunun tamamı, biçimsel yorumlar dahil edilmeksizin yalnızca anlamla ilgili yorum gibi bileşenlerden oluşabilmektedir (Aslan, 2020: 163).

Güncel Türkçe Sözlük’e göre tanım kavramı “Bir kavramın niteliklerini eksiksiz olarak belirtme veya açıklama; tarif” şeklinde açıklanmaktadır. Nitelikleri eksiksiz olarak verilen bir kavram daha net anlaşılmakta, anlamlandırılmakta ve kullanılmaktadır. Bu bağlamda sözlükler en önemli referans kaynaklarıdır. Sözlükler sayesinde ve aracılığıyla sözcükler tanımlanmaktadır. Elbette ki tanım bağlama göre farklılık göstermekte ve sınırlanmaktadır. Bu sınırlama coğrafi olabilir, zamana bağlı olabilir, resmi bir durum vb. olabilir (Jackson, 2016: 41).

Bir sözcüğün tanımı sözcüğün geldiği yeri ödünç alınıp alınmadığı, hangi dilden ve ne zaman geldiği gibi bilgileri içermektedir. Verilen köken bilgisi, gelişimlerin tarihini hem yapı (yazım ve sesletim) hem de anlam bakımından kaydedebilmektedir. “Sözlükbilimciler sözcüklerin özellikleri ve sözlük tanımlarından ilgilendikleri ve

sözlüklerinde yayınlanacak olan sözlükbilimsel tanımların neler içereceğini seçmek zorundadırlar.” (Jackson, 2016: 41-42).

Aile kavramı da geçmişten günümüze sözlüklerde çeşitli şekillerde tanımlanmış ve açıklanmıştır.

3. Sözlüklerde “Aile” Tanımı

Toplumsal bir birim olan aile kavramı, insanlık tarihi kadar eskidir ve çeşitli formlara girerek yapısal ve biçimsel değişimler geçirmiştir. 21. yüzyılda önemi koruyan ve biyolojik, sosyolojik, ekonomik, politik pek çok tartışmanın yapıldığı bir odak noktasıdır. Her ailenin bir birey gibi tek, kendine özgü olduğu anlayışı ve birey gibi ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Her aile, diğer ailelerle bazı evrensel özellikler paylaşmaktadır. Örneğin: Her aile küçük bir sosyal sistemdir, kendi kültürel değerleri ve ilkeleri vardır, mevcut temel fonksiyonları vardır (Hallaç, Öz, 2014: 142-144).

Sözlükbirimlerin tanımlanmasına anlambilimsel bir açıdan bakmak gerekmektedir (Boz, 2009: 172). Bu nedenle evrensel özellikler taşıyan ve toplumu oluşturan “aile” kavramının aşağıda yer alan sözlüklerdeki tanımları incelenmiş ve tanımlar anlam birimciklere ayrılmıştır.

- i. Kâmus-ı Türki
- ii. Mükemmel Osmanlı Lügati
- iii. Lügat-ı Cûdî
- iv. Yeni Türkçe Lügat
- v. Resimli Türkçe Kamus
- vi. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat
- vii. Osmanlı Türkçesi Sözlüğü
- viii. Büyük Türkçe Sözlüğü
- ix. Çağdaş Türkçe Sözlük
- x. Örnekleriyle Türkçe Sözlük I
- xi. Büyük Türkçe Sözlük
- xii. Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati
- xiii. Türk Dünyası Aile ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü
- xiv. Büyük Türkçe Sözlük
- xv. Kamus-ı Türki
- xvi. Güncel Yeni Türkçe Sözlük

Yukarıda bahsi geçen sözlüklerdeki “aile” tanımları incelenmiş ve tanımlarda yer alan 16 anlam birimcik tespit edilmiştir. Aile sözlükbiriminin tanımlarından çıkarılan anlam birimcikler:

A1: Ev halkı/hane halkı

A2: Evlat, çocuk, çocukluk

A₃: Eş, karı-koca olma A₄: Zevce, karısı olma

A₅: Aynı evde/ aynı çatı altında yaşama

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma A₇: Familya.

A₈: Ehl-i beyt A₉: İyal/Ayal

A₁₀: Yakın akraba

A₁₁: İdari ve geçimleri bir adama ait olan zevce, evlat.

A₁₂: Toplum, topluluk içindeki en küçük birlik, kutlu topluluk A₁₃: Kan bağına dayalı bireylerden oluşma.

A₁₄: Bir adamın mütallûkatı

A₁₅: Neseb ve evlilikle bir araya gelmiş olma

A₁₆: Büyük anne ve büyük babadan oluşma

şeklinde dir. Aile tanımının zaman içerisinde nasıl değiştiğini görebilmek adına sıralama yapılırken sözlüklerin ilk basım tarihleri dikkate alınmıştır.

Kamus-ı Türki (Sami,1978)

aile i. (Ar. ‘â’ile) (عائلة) 1. Aynı evde birlikte yaşayan, en küçüğü karı kocadan, daha genişi anne, baba, çocuk, akrabâ ve yakınlardan oluşan meydana gelen topluluk, ev halkı: Jandarmalar her eve bir âile dağıttı (Ömer Seyfettin). Çocuğu olmayan âileler... (Yusuf Z. Ortaç).

A₁: Ev halkı/hane halkı

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₃: Eş, karı-koca olma

A₅: Aynı evde/ aynı çatı altında yaşama/hanedan

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma

A₁₂: Toplum, topluluk içindeki en küçük birlik, kutlu topluluk

Mükemmel Osmanlı Lügati (Nazîmâ; Reşad, 2002: 7)

âile عائلة Ar. Hane halkı, ehl-i beyt, çoluk çocuk, familya. (“âyile” suretinde yazılmamalı.)

A₁: Ev halkı/hane halkı

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₇: Familya A₈: Ehl-i beyt

Lügat-ı Cûdî (Efendi, 2006: 9)

aile (**عائلة**) *Hane halkı, evlât ve ıyâl; familya: nakl-i â'ile*

A₁: Ev halkı/hane halkı

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₇: Familya A₉: İyal/Ayal

Yeni Türkçe Lügat (Töven, 2004: 14)

aile (**عائلة**) *Ar. i Bir adamın mütaallûkatı, familya, ehl-i beyt, ayâl. cm. ailât.*

A₇: Familya A₈: Ehl-i beyt A₉: İyal/Ayal

A₁₄: Bir adamın mütallûkatı

Resimli Türkçe Kamus (Kestelli, 2004: 7)

aile (**عائلة**) *Ar. is. Zevce, zevce ve evlât vesair yakın akraba mecmuu.*

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₄: Zevce, karısı olma

A₁₀: Yakın akraba

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Develioğlu, 2010: 23)

âile (**عائلة**) *(a.i.c): 1. bir kimsenin karısı.*

A₄: Zevce, karısı olma

Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (Parlatır, 2014: 59)

â'ile a. (**عائلة**) *[Ar.] (ç. b. â'ilât) 1. Ev, ev halkı*

A₁: Ev halkı/hane halkı

Büyük Türkçe Sözlüğü (TDK, 1969: 29)

AİLE (i. A.) *İdare ve geçimleri bir adama ait olan zevce, evlât; ana – baba vesair şahısların hepsi, familya, ev halkı, hanedân, eş, zevce: Ailesini beslemek için gece – gündüz çalışmaya mecburdur; büyük bir aileye, fakir lâkin namuslu bir aileye mensuptur.*

A₁: Ev halkı/hane halkı A₃: Eş, karı-koca olma A₄: Zevce, karısı olma

A₅: Aynı evde/ aynı çatı altında yaşama/hanedan

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma A₇: Familya

A₁₁: İdari ve geçimleri bir adama ait olan zevce, evlat Çağdaş Türkçe Sözlük (Püskülüoğlu, 1980: 24)

aile a. Ar. 1 karı, koca ve çocukların oluşturduğu, toplum içindeki en küçük birlik.

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₃: Eş, karı-koca olma

A₁₂: Toplum, topluluk içindeki en küçük birlik, kutlu topluluk Örnekleriyle Türkçe Sözlük I (MEB, 1995: 59)

âile ('āi'le) i.A. 1. Evlilik ve kan bağına bağlı olup aynı çatı altında yaşayanlar; ana, baba, çocuklar.

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₅: Aynı evde/ aynı çatı altında yaşama/hanedan

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma

A₁₃: Kan bağına dayalı bireylerden oluşma

Büyük Türkçe Sözlük (Doğan,1996: 25)

aile. (-.) [A.i.] 1. Neseb ve evlilikle bir araya gelmiş bir çatı altında bulunan topluluk. Ekseriya ana, baba, çocuklar ile büyük ana, büyük babadan müteşekkildir.

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₅: Aynı evde/ aynı çatı altında yaşama/hanedan

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma

A₁₅: Neseb ve evlilikle bir araya gelmiş olma

A₁₆: Büyük anne ve büyük babadan oluşma

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (Tietze, 2002: 121)

*aile (b.m.) (ev halkı, yakın akrabalar) < Ar. 'ā'ila a.m. * Fakat Salâhaddin Bey gibi aklınca bir aile yuvası kurmak isteyenler... (Sabahattin Ali 1937k. S.13)*

A₁: Ev halkı/hane halkı

A₁₀: Yakın akraba

Türk Dünyası Aile ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü (Binler, 2007: 20)

aile: 1- Karı, koca ve çocuklardan meydana gelen en küçük kutlu topluluk. Aile cemiyetin çekirdeğini oluşturur.

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₃: Eş, karı-koca olma

A₁₂: Toplum, topluluk içindeki en küçük birlik, kutlu topluluk Büyük Türkçe Sözlük (Doğan, 2013: 43)

aile is. 1. Aynı çatı altında yaşayan anne, baba ve çocuklardan meydana gelen topluluk.

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₅: Aynı evde/ aynı çatı altında yaşama/hanedan

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma

A₁₂: Toplum, topluluk içindeki en küçük birlik, kutlu topluluk Kamus-ı Türkî (Sami, 2015: 38)

aile (عائلة) ss. Ar. İdare ve iaşeleri bir adama ait olan zevce ve evlat ve ebeveyn vesair eşhas mecmuu, familya, ehlibeyt, hanedan, iyâl: Ailesini iâşe için gece gündüz çalışmaya mecburdur; büyük bir aileye, fakir lâkin namuslu bir aileye mensuptur.

A₅: Aynı evde/ aynı çatı altında yaşama/hanedan

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma A₇: Familya

A₈: Ehl-i beyt A₉: İyal/Ayal

A₁₁: İdari ve geçimleri bir adama ait olan zevce, evlat.

Ortaokullar için Güncel Yeni Türkçe Sözlük (Yılmaz, 2018: 18)

aile ad Anne, baba ve çocuklar gibi kan bağına dayalı bireylerden oluşan, toplumun temel yapısını oluşturan birlik: “Hastanenin hekimleri çocuğu incelediler ve aileye şunu söylediler: “Bu hastalık Türkiye’de bizim tarafımızdan tedavi edilebilecek bir hastalıktır.” (TDK-6, 24)

A₂: Evlat, çoluk çocuktan oluşma

A₆: Anne, baba, ebeveyn olma

A₁₂: Toplum, topluluk içindeki en küçük birlik, kutlu topluluk A₁₃: Kan bağına dayalı bireylerden oluşma

“Aile” kavramına ilişkin sözlüklerde tespit edilen anlam birimcikler yukarıdaki gibidir.

4. Değerlendirme ve Sonuç

2025 Aile Yılı kapsamında aile kavramının önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Bu bağlamda 16 sözlükte yer alan “aile” tanımı incelenmiş ve tanımlar anlam birimciklere ayrılmıştır. 16 sözlükte 16 anlam birimcik tespit edilmiştir. Sözlükler ve ifade ettikleri anlam birimcikler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Sözcüklerde Aile Tanımının Anlam Birimcikleri

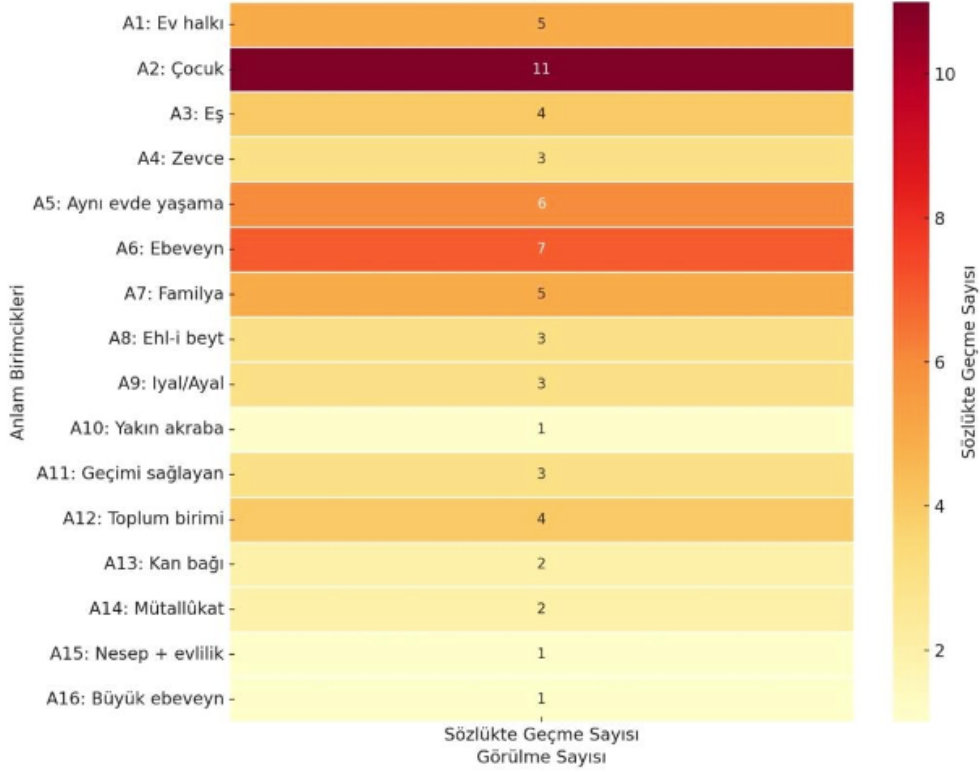
Sözlükler	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	A ₆	A ₇	A ₈	A ₉	A ₁₀	A ₁₁	A ₁₂	A ₁₃	A ₁₄	A ₁₅	A ₁₆
Kamus-1 Türki	+	+	+		+	+						+				
Mükemmel Osmanlı Lügati	+	+					+	+								
Lügat-1 Cûdî	+	+					+		+							
Yeni Türkçe Lügat							+	+	+					+		
Resimli Türkçe Kamus		+		+						+						
Osmanlı Ça- Türkçe Ansiklo pedik Lügat				+												
Osmanlı Türkçesi Sözlüğü	+															
Büyük Türkçe Sözlüğü	+		+	+	+	+	+				+					
Çağdaş Türkçe Sözlük		+	+									+				

Merve DEMİRBAŞ

Örnekle riyle Türkçe Sözlük I	+		+	+			+	
Büyük Türkçe Sözlük	+		+	+			+	+
Tarihi ve Etimoloj ik Türkiye Türkçesi Lugatu	+						+	
Türk Dünyası Aile ve Akrabalı k Terimler i Sözlüğü	+	+					+	
Büyük Türkçe Sözlük	+		+	+			+	
Kamus-ı Türkî			+	+	+	+	+	
Güncel Yeni Türkçe Sözlük	+			+			+	+

Anlam birimciklerinin hangi dönemlerde daha da yoğunlaştığını görebilmek adına hazırlanan ısı tablosu aşağıdaki gibidir:

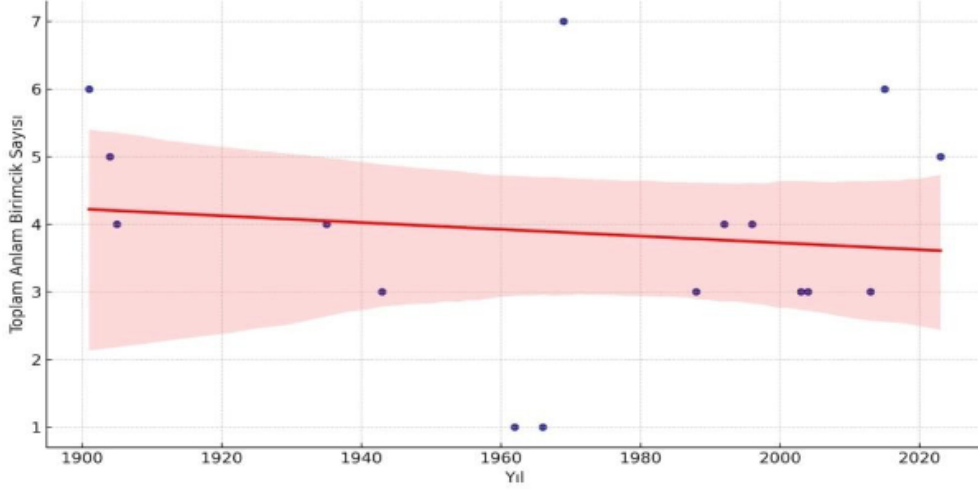
Tablo 2. Sözlüklerde “Aile” Tanımında Geçen Anlam Birimciklerin Isı Haritası

İncelenen 16 sözlükte aile tanımının ev halkı/hane halkı (5), evlat, çoluk çocuktan oluşma (11), eş, karı-koca olma (4), zevce, karısı olma (3), aynı evde/ aynı çatı altında yaşama (6), anne, baba, ebeveyn olma (7), familya (5), ehl-i beyt (3), ıyal/ayal (3), yakın akraba (1), idari ve geçimleri bir adama ait olan zevce, evlat (3), toplum, topluluk içindeki en küçük birlik, kutlu topluluk (4), kan bağına dayalı bireylerden oluşma (2), bir adamın mütallûkatı (2), neseb ve evlilikle bir araya gelmiş olma (1), büyük anne ve büyük babadan oluşma (1) anlam birimciklerinden oluştuğu ve bu anlam birimciklerin kaç sözlükte geçtiği tespit edilmiştir. Buna göre incelenen sözlüklerde “aile” tanımında en çok kullanılan anlam birimciğin “evlat, çoluk çocuktan oluşma” olduğu, sonrasında “anne, baba, ebeveyn olma” ve hemen ardından “aynı evde/aynı çatı altında yaşama ve ev halkı/ hane halkı” anlam birimciklerin yer aldığı görülebilir. En az kullanılan anlam birimcikler ise “yakın akraba, neseb ve evlilikle bir araya gelmiş olma, büyük anne ve büyük babadan oluşma”dır.

Sözlüklerde yer alan “aile tanımının” anlam zenginliğinin zaman içindeki değişimi ise aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 1. Sözlüklerde “Aile” Tanımının Anlam Zenginliğinin Zaman İçindeki Değişimi

16 sözlükte toplan 16 anlam birimcik tespit edilmiştir. Grafikte 16 anlamın kaç tanesinin yer aldığı ve zaman içindeki değişimi gösterilmiştir. Grafikten hareketle 1900 ile 1940 yılları arasının geleneksel toplum yapısının baskın olduğu, “aile” kavramının bu dönem çok yönlü bir şekilde ele alındığı ve bu dönem sözlüklerinin 4 ila 6 anlam birimcik içerdiği söylenebilir. 1960’larda sadeleşme göze çarpmakta ve anlam sayısı 1’e kadar düşmektedir. 1969 Büyük Türkçe Sözlük’te “aile” tanımında 7 anlam birimcik tespit edilmektedir. Grafikte yer alan en yüksek değer olan 7 bu sözlüktedir. Modernleşme süreciyle birlikte “aile” kavramı hem geleneksel hem de çağdaş anlamlarla birlikte sunulmaya çalışılmıştır. 1980-2000 yılları arasında dengeli ve sınırlı bir seyir gözlemlenmektedir. 2010 sonrasında ise anlam birimcik sayılarında tekrar bir artış göze çarpmaktadır. Kültürel çeşitlilik ve sosyal bilimlerin etkisiyle tanımlar daha kapsamlı hale gelmekte ve “aile” kavramı yeniden zenginleştirilmeye başlanmaktadır.

Elde edilen verilerden, grafik ve tablolardan hareketle 2025 Aile Yılı’nda sözlüklerde “aile” tanımının nasıl değiştiği, sözlük türlerine, anlam birimcik sayılarına göre farklılıkların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre sözlüklerdeki “aile” tanımı aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

4.1. “Aile” Tanımının Zaman İçindeki Değişimi

Ele alınan sözlükleri Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi Sözlükleri (1899-1950) ile Geç Cumhuriyet ve Modern Sözlükler (1960-2020) şeklinde sınıflan-

dırmak mümkündür. Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi Sözlüklerindeki tanımlarda “ev halkı” (A₁), “ehl-i beyt” (A₈), “ıyal/ayal” (A₉) gibi geleneksel, daha çok Arapça kökenli kelimelerin yer aldığı ve ataerkil yapıların ön planda olduğu göze çarpmaktadır. Bu dönemde aile, çoğunlukla “bir adamın geçimini sağladığı” bireyler şeklinde; kadınlar ise “zevce” veya “karısı” şeklinde açıklanmaktadır. Bu dönemde kadının daha çok aile içindeki konumu vurgulanmıştır. Geç Dönem Cumhuriyet ve Modern Sözlüklerde ise tanımlar daha sosyolojik bir şekildedir. Aile “anne, baba ve çocuklardan oluşan birlik” gibi ifadelerle açıklanmaktadır. Bu dönemde “kan bağı” (A₁₃), “toplumun en küçük birimi” (A₁₂) gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca aile yapısındaki çeşitlilik ve toplumsal birlik vurgusu ön plandadır.

4.2. “Aile” Tanımının Sözlük Türlerine Göre Farklılıkları

İncelenen sözlükleri, sözlük türlerine göre üç başlıkta toplamak mümkündür.

- i. Klasik Osmanlıca Sözlükler
- ii. Ansiklopedik ve Etimolojik Sözlükler
- iii. Güncel ve Eğitsel Sözlükler

Klasik Osmanlıca Sözlüklerde Arapça kökenli ve erkek merkezli terimler öne çıkmaktadır. Bu dönem sözlüklerinde aile daha çok haneye ve soy ilişkisine göre tanımlanmaktadır. Ansiklopedik ve Etimolojik Sözlüklerdeki aile tanımlarında ise köken, tarihsel bağlam ve örnek kullanımlar yer almaktadır. Bu dönemde “familya” gibi Batı dillerinden geçen kavramlar görülmektedir. Güncel ve Eğitsel Sözlüklerde ise tanımlar daha sade ve eğitici niteliktedir. Bu sözlüklerde çekirdek aile yapısının esas alındığı ve toplumsal bağların ön plana çıktığı görülmektedir.

4.3. Dil, Toplum ve Aile İlişkisi

Dil, yaşayan bir varlıktır. Dolayısıyla toplumla birlikte dil, dille birlikte toplum değişmektedir. Zaman içindeki bu değişimler toplumun değer yargılarına da yansımaktadır. “Aile” tanımındaki değişimler; kadın-erkek rolleri, bireysel kimlikler, toplumsal sorumluluklar vb. bu yansımanın en güzel örneklerindendir.

Sonuç olarak “aile” kavramının tanımlarından hareketle kavramın zaman içerisindeki kapsam alanı ile değişimi tespit edilmiş ve “aile” kavramı; sosyal, kültürel, ekonomik, sosyolojik, psikolojik vb. pek çok alanda ele alınarak yeni bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Sözlüklerde “aile” tanımının tarihsel ve kültürel bağlamda büyük bir değişim geçirdiği gözlemlenmiştir. Ataerkil ve soy temelli tanımlar zamanla yerini daha eşitlikçi, birey merkezli ve sosyolojik açıdan daha duyarlı tanımlara bırakmıştır. Bu dönüşüm sözlüklerin yalnızca dil değil, toplumsal değerleri de yansıtan belgeler olduğunu göstermektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır.. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Aslan, E. (2020). Sözlükleri Oluşturan Temel Yapılar (Terim ve Tanım Denemeleri). *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 9/23, 155-169.
- Binler, M. Z. (2007). *Türk Dünyası Aile ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Boz, E. (2009). Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış, *Turkish Studies*, 4/4, 172-183.
- Boz, E. (2020). Çevrimiçi Genel Sözlüklerde Tanım. *Dilbilim Dergisi*, 34, 1-14.
- Develioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, A. (2013). *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçay Yayınları.
- Doğan, M. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Yeni Şafak Yayınları.
- Efendi, İ. C. (haz. Parlatır, İ.; Aksu, B. T. ve Tufar, N.) (2006). *Lûgat-ı Cûdî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hallaç, S.; Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6/2, 142-153.
- Kamacı Gencer, D. (2020). Türkçe Genel Sözlüklerde Tanımlama Sorunu: Süt Ana Maddesi, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8/21, 61-77.
- Kestelli, R. N. (haz. Toparlı, R.; Aksu, Be. T.; Kanoğlu, C. S.; Türkmen, S.) (2004). *Resimli Türkçe Kamus*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MEB (1995) *Örnekleriyle Türkçe Sözlük I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Nâcî, M. (haz. Kartal, A.) (2009). *Lûgat-i Nâcî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nazîmâ, A.; Reşad, F. (2002). *Mükemmel Osmanlı Lûgati*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Parlatır, İ. (2014). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi. Püskülüoğlu, A. (1980). *Çağdaş Türkçe Sözlük*, Ankara: Maya Yayınları.

- Jackson, H. (çev. Gürlek, M.; Patat, E.) (2016). *Sözlükbilime Giriş*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Salâhî, M. (haz. Yılmaz, K. A.) (2023). *Kâmûs-ı Osmânî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sami, Ş. (haz. Emre, C.) (1978). *Kamus-ı Türki*, İstanbul: Enderun Kitabevi. Sami, Ş. (haz. Yavuzarslan, P.) (2015). *Kamus-ı Türkî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tietze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- Töven, M. B. (haz. Hayber, A.) (2004). *Yeni Türkçe Lügat*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1969). *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, E. (2018). *Ortaokullar için Güncel Yeni Türkçe Sözlük*, Ankara: Pegem Akademi.

Extended Summary

The article titled "On the Definition of Family in Dictionaries in the Year of the Family 2025" explores the evolution of the definition of the term "family" as it appears in Turkish dictionaries from 1901 to the present day. The central premise of the research is based on the fact that 2025 was declared the "Year of the Family" in Turkey, prompting a reevaluation of how the concept of family has been articulated and preserved through language.

The article begins by emphasizing the importance of definitions in understanding and communicating concepts. Dictionaries serve as linguistic and cultural tools that reflect societal values and semantic changes over time. The researchers argue that the accurate definition of the term "family" is crucial not only for linguistic clarity but also for maintaining the integrity of the social fabric.

The study analyzes 17 different dictionaries, ranging from Ottoman-era lexicons to contemporary Turkish references, such as *Kamus-ı Türki*, *Mükemmel Osmanlı Lügati*, *Lügat-ı Cûdî*, *Büyük Türkçe Sözlük*, and *Güncel Yeni Türkçe Sözlük*. Each dictionary's entry for the term "family" (aile) is examined through semantic decomposition, revealing 16 distinct semantic units that collectively shape the meaning of the term.

These semantic units include household members (A₁), children or descendants (A₂), spouses (A₃), the wife (A₄), cohabitation (A₅), parenthood (A₆), familial lineage (A₇), prophetic household (A₈), dependents (A₉), close relatives (A₁₀), dependents managed by the father or head of the family (A₁₁), the smallest unit of society (A₁₂), blood-related individuals (A₁₃), a man's female dependents (A₁₄), unions formed through marriage and bloodline (A₁₅), and inclusion of grandparents (A₁₆).

The article notes that while early definitions often emphasized familial roles and household structures rooted in Ottoman social norms and Islamic terminology (e.g., ehl-i beyt,

Merve DEMİRBAŞ

iyal), modern dictionaries incorporate broader sociological and legal perspectives. In newer sources, definitions focus more on the nuclear family, legal structures, and blood relations, highlighting evolving notions of kinship and domestic identity.

Through comparative analysis, the study reveals the semantic units most frequently represented in Turkish dictionaries. "Children or descendants" (A₂) appeared in 11 out of 17 dictionaries, making it the most common component. It is followed by "parenthood" (A₆), "household members" (A₁), and "cohabitation" (A₅), showing a consistent core of concepts around family structure. Less frequently used components include "close relatives" (A₁₀), "union through marriage and lineage" (A₁₅), and "presence of grandparents" (A₁₆).

The conclusion underscores that the concept of family is both a cultural and linguistic construct, evolving through historical, religious, and societal changes. As language plays a vital role in shaping collective understanding, revisiting dictionary definitions provides not only a linguistic but also a sociocultural lens for interpreting fundamental social units like the family.

By mapping the semantic shifts across a timeline of dictionaries, the study adds depth to lexicographic, sociolinguistic, and anthropological discussions. It also provides a foundation for future research into how evolving definitions mirror transformations in societal norms and familial roles.